

گفتمان مدرنیته

نگاهی به برخی جریانهای فکری معاصر ایران

عبدالله نصری

دفتر نشر فرهنگ اسلامی

۱۳۸۳

فهرست

پیش‌گفتار..... ۱

مقالات

بخش یکم

۱- آزادی در خاک ۷

نقدی بر مبانی فلسفی لیبرالیسم ۷

معرفت‌شناسی لیبرالیسم ۹

اومانیسم ۱۷

انسان‌شناسی ۲۰

آزادی ۲۶

تعریف آزادی ۲۸

انواع آزادی ۳۰

لزوم آزادی ۳۲

حد آزادی ۳۴

۳۷	..... نقد و بررسی آزادی لیبرالی
۵۰	..... تسامح و تساهل
۵۰	..... دلایل تسامح و تساهل
۵۳	..... عدم تساهل
۵۴	..... آیا تساهل مطلق است؟
۵۵	..... آیا تساهل هدف است؟
۵۶	..... مبانی تسامح و تساهل
۵۹	..... انواع تساهل
۶۹	..... اخلاق

۷۳	..... ۲ - قحطی معنا میان نامها
۷۳	..... تحلیل و بررسی کثرت‌گرایی
۷۳	..... اشاره
۷۴	..... زمینه‌های پیدایش پلورالیسم
۸۴	..... مبانی پلورالیسم
۹۰	..... پلورالیسم و ادیان
۹۳	..... لوازم پلورالیسم
۹۵	..... وحدت‌گرایی
۹۵	..... مبانی وحدت‌گرایی اخلاقی
۹۷	..... لوازم وحدت‌گرایی اخلاقی
۹۸	..... نقد پلورالیسم
۱۰۰	..... صراط‌های مستقیم (نقد دیدگاه دکتر عبدالکریم سروش)

۱۴۱	۳- انتظار بشر از دین
۱۴۱	دیدگاه‌ها
۱۵۱	روش بحث
۱۵۱	نقد نگاه برون‌دینی
۱۵۵	نقد نگاه درون‌دینی
۱۵۸	نقش انتظارات
۱۶۰	دفاع از عقلانیت
۱۶۱	مبانی نظریه حدافلی
۱۶۴	نظریه مختار

نقدها

بخش دوم

۱۶۹	۱- افسون‌نگری هویت چهل تکه (نقد آرای داریوش شایگان)
۱۶۹	نقدی بر افسون‌زدگی جدید
۱۷۰	مبانی معرفت‌شناختی
۱۷۳	دفاع از مدرنیته
۱۸۰	اشکالات مدرنیته
۱۸۲	نقد خرد روشنگری
۱۸۵	نور غرب
۱۸۹	هویت چهل تکه
۱۹۶	مهاجر سیار
۱۹۸	۱- امر قدسی و تاریخ‌اندیشی دینی
۲۰۳	عرفان بودایی
۲۰۸	ذهنیت مشوش

- ۲- در سپهر دین، دین یا معنویت (نقد آرای مصطفی ملکیان)..... ۲۱۳
- تعریف دین و انتظار از آن ۲۱۴
- گوهر دین ۲۱۷
- ضعفهای ادیان..... ۲۱۹
- تعریف معنویت..... ۲۲۴
- معنویت رویکرد، نه مکتب ۲۲۶
- هدف معنویت..... ۲۲۸
- ویژگیهای معنویت..... ۲۳۶
- خصوصیات انسان معنوی..... ۲۴۳
- عوامل گرایش به معنویت ۲۵۰
- مدرنیته و ضرورت معنویت ۲۵۳
- دین مدرن..... ۲۵۹
- نگاهی به آیین بودا..... ۲۶۱
- برتری آیین بودا بر ادیان ابراهیمی..... ۲۶۶
- ۳- نگاهی به نقد قرائت رسمی از دین (نقد آرای محمد مجتهد شبستری) . ۲۷۵
- قرائت‌پذیری دین ۲۷۶
- تعارض متافیزیک با متن خوانی ۲۷۷
- دانش هرمنوتیک ۲۸۰
- زبان دین ۲۸۱
- پیام دین ۲۸۳
- قرائت ایمانی ۲۸۵
- مغالطه کنه و وجه..... ۲۸۷

۲۸۹	قرائت روشمند
۲۹۲	پرسش از متن
۲۹۶	پیش فهمها
۳۰۰	فهم تاریخی دین
۳۰۲	ارزشهای بالذات و بالعرض
۳۰۵	- ناکارآمدی فقه
۳۰۶	وظایف حکومت اسلامی
۳۰۹	فقه و مشکلات زندگی
۳۱۲	فقه و توسعه
۳۱۶	- حقوق بشر
۳۱۸	اجرای حقوق بشر و مبانی آن
۳۲۰	نقد و ارزیابی مبانی فلسفی حقوق بشر
۳۲۲	حقوق بشر متافیزیکی
۳۲۵	کدام قرائت
۳۲۷	نقد حقوق بشر اسلامی
۳۳۰	حق آزادی مطلق
۳۳۵	مبنای حقوق بشر
۳۳۷	۳ - توهم اجتهاد مدرن (نقد آرای محسن کدیور)
۳۴۰	مبانی نظریه
۳۴۱	موارد تعارض اسلام با حقوق بشر
۳۴۱	- عدم تساوی حقوقی غیر مسلمانان با مسلمانان
۳۴۲	- عدم تساوی حقوقی زنان با مردان

- ۳۴۲ ..... - عدم تساوی حقوقی بردگان با انسانهای آزاد
- ۳۴۳ ..... - عدم تساوی عوام با فقیهان در حوزه امور عمومی
- ۳۴۳ ..... - آزادی عقیده و مذهب و مجازات ارتداد
- ۳۴۳ ..... - مجازاتهای خودسرانه، خشن و شکنجه
- ۳۴۴ ..... - معیارهای برتری حقوق بشر
- ۳۴۶ ..... - پرسشهای بنیادین
- ۳۴۸ ..... - نقد اسلام مدرن بر اسلام سنتی
- ۳۵۶ ..... - اجتهاد در اصول
- ۳۶۰ ..... - نقد دیدگاه کدیور
- ۳۶۶ ..... - ریشه‌کاوی نظریه

گفت‌وگوها

بخش سوم

- ۳۷۵ ..... ۱ - پلورالیسم معرفتی
- ۳۹۱ ..... ۲ - نقد و تحلیل لیبرالیسم
- ۴۲۹ ..... ۳ - مبانی سکولاریسم
- ۴۶۳ ..... ۴ - دین پژوهی معاصر

پیش‌گفتار

ای خدا ای قادر بی‌چند و چون
ای خدا ای فضل تو حاجت روا
این قدر ارشاد تو بخشیده‌ای
قطره دانش که بخشیدی ز پیش
قطره علم است اندر جان من
واقفی بر حال بیرون و درون
با تو یاد هیچ‌کس نبود روا
تا بدین بس عیب ما پوشیده‌ای
متصل گردان به دریا‌های خویش
وارهاش از هوا و خاک و تن

اثر حاضر، مجموعه مقالات و گفت‌وگوهای صاحب این قلم در باب برخی موضوعات مطرح‌شده در جامعه فکری معاصر ایران است که برخی از آنها برای اولین بار منتشر می‌شود. توضیحات مختصری درباره آنها، خواننده را به‌طور اجمال با مطالب کتاب آشنا می‌سازد:

— آزادی در خاک؛ در باب لیبرالیسم و میانی فلسفی آن می‌باشد. از آنجا که برخی از اهل تفکر امروزه از لیبرالیسم دفاع می‌کنند و گاه به جمع آن با اسلام می‌پردازند، تا جایی که تفسیری لیبرالیستی از دین ارائه می‌دهند، در این

مقاله به نقد و تحلیل مبانی معرفت‌شناسی و انسان‌شناسی آن پرداخته شده است.

- تخطی معنا میان نامها؛ نگارش مقاله صراط‌های مستقیم از دکتر عبدالکریم سروش در دفاع از پلورالیسم، سر و صدای بسیار به وجود آورد. از آنجا که پلورالیسم دینی، اول بار در جهان فکری غرب مطرح شد، آشنایی با دیدگاه متفکران غربی ضروری می‌نمود، لذا در ابتدا آرای موافقان و مخالفان پلورالیسم مطرح و سپس به نقد و تحلیل دیدگاه دکتر سروش پرداخته شد.

- انتظار بشر از دین؛ این بحث حاصل یک سخنرانی صاحب این قلم است که در آن به نقد دیدگاه برخی از معاصران چون سروش، ملکیان و مجتهد شبستری اشاره شده است.

- افسون‌نگری هویت چهل تکه؛ مقاله‌ای است در نقد و بررسی کتاب افسون‌زدگی جدید، اثر دکتر داریوش شایگان، در این بحث، دیدگاه‌های شایگان مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته است.

- در سپهر دین، دین یا معنویت؛ مقاله‌ای در نقد دیدگاه‌های جناب مصطفی ملکیان و اینکه آیا می‌توان معنویت را بدیلی برای دین قرار داد یا نه؟
- توهم اجتهاد مدرن؛ نقدی است بر اندیشه‌های دکتر محسن کدیور در مورد حقوق بشر و نسبت آن با اسلام.

- نگاهی به نقد تراثت رسمی از دین؛ نقدی است بر برخی از آرای جناب محمد مجتهد شبستری که در کتابی به همین نام منتشر شده است.

- پلورالیسم معرفتی؛ گفت‌وگوهایی است در باب کثرت‌گرایی معرفتی. از

آنجا که مبنای پذیرش کثرت‌گرایی دینی، اخلاقی، فرهنگی و سیاسی، کثرت‌گرایی معرفتی است، بررسی آن از اهمیت بسزایی برخوردار است. - نقد و تحلیل لیبرالیسم؛ گفت‌وگوهایی در باب مبانی لیبرالیسم است که با مقاله آزادی در خاک، برخی مشترکات دارد.

- مبانی سکولاریسم؛ گفت‌وگوهایی در باب معنا و مبانی سکولاریسم و مدافعان آن است. از آنجا که برخی از اهل فکر جامعه ما مدافع سکولاریسم هستند، لذا نقد و تحلیل آن ضروری می‌نمود.

- دین‌پژوهی معاصر؛ گفت‌وگوهایی است در باب برخی مسائل دین‌پژوهی جامعه معاصر ایران.

مؤلف برای مجموعه بحثهای فوق عنوان «گفتمان مدرنیته» را انتخاب کرده است؛ چرا که بیشتر مطالب مطرح‌شده مربوط به مسئله مدرنیته است. برخی از اهل اندیشه که آزادی آنها مورد تحلیل قرار گرفته است، از مسئله مدرنیته و نسبت آن با اسلام سخن گفته‌اند؛ و از آنجا که گفتمان مدرنیته را اصل می‌دانند از سازگاری اسلام با آن سخن گفته‌اند و اینکه برخی از احکام اجتماعی اسلام باید کنار گذاشته شود تا مشکلات امروزی جوامع اسلامی برطرف شود.

به‌زعم این قلم در باب مدرنیته و نسبت آن با اسلام، بحثهای بسیاری را باید مطرح کرد؛ چرا که جهان اسلام بیش از یک قرن است که با این مسئله مواجه است و متأسفانه جاذبه مدرنیته و مدرنیت آن‌چنان برخی از اندیشمندان مسلمان را به خود جلب کرده است که معتقدند راهی جز سازگاری بی‌قید و شرط اسلام با مدرنیته وجود ندارد و بر مبنای گفتمان

مدرنیته باید به تفسیر اسلام پرداخت. باری آنچه همه این بحثها را به هم پیوند می‌زند، موضوعات و مسائلی است که در جامعه ما مطرح است و مطالعه آنها خواننده را با گوشه‌هایی از تفکر معاصر ایران آشنا می‌سازد. هر چند در اکثر این بحثها مؤلف به نقد و تحلیل آرای برخی از اصحاب اندیشه پرداخته، اما همواره سعی کرده تا زبان علم و ادب نقد را رعایت کند. امید است که نشر این مجموعه بحثها، دانش‌پژوهان را با برخی افقهای فکری جامعه کنونی ما آشنا سازد.

والسلام

۱۹ شهریور ۱۳۸۲

۱۳ رجب المرجب ۱۴۲۴